

Mák László

AZ I. JUGOSZLÁV TANÁCSKOZÁS A GAZDASÁG ÉS AZ INFORMÁCIÓRENDSZEREK SZERVEZÉSÉRŐL

A Jugoszláv Közgazdászok Szövetsége és a Szövetségi Tájékoztatási Tanács, valamint a Szlovéniai Közgazdászok Szövetsége rendezte meg Bledben az első szövetségi jellegű tanácskozást az információrendszerek gazdasági vonatkozásairól. A tanácskozáson 360 elméleti és gyakorlati szakember vett részt. Vitaindítókat a témakörök kiemelkedő hazai tudósai mondtak.

A tanácskozás öt nagyobb témaköre:

1. A társadalmi tájékoztatási rendszer és a gazdaság;
2. az ügyviteli információrendszerek szervezésének gazdasági vetületei;
3. a társadalmi tájékoztatási rendszer információszolgáltatásainak információrendszerei;
4. standardizáció az információrendszerekben;
5. az információrendszerek és az adatok védelme.

A következőkben megkíséreljük összefoglalni az előadásokon, illetve a vitákban elhangzott legfontosabb tételeket.

Bevezetőjében Živorad Kovačević, a Szövetségi Végrehajtó Tanács elnöke felvázolta az informatikában és a társadalmi tájékoztatási rendszerben jelentkező problémákat hazánkban:

— Jelen pillanatban még elégtelen a társadalmi tudat az információrendszerek kiépítésének szükségességéről.

— Az információrendszerek kiépítésénél legtöbbször a konceptuális előkészületek terén adódnak fogyatékoságok: nem mérik a gazdaságosságot, előtérbe helyezik a gépi hatékonyságot az emberi hatékonysággal szemben.

— A társadalmi tájékoztatási rendszer hatékony működését akadályozza a számítógépesítés elégtelen foka, az adatgyűjtés összehangolatlansága és lassúsága.

* Bled 1985. október 9—11.

— Az informatika alkalmazásával kapcsolatos a mikroelektronika fejlesztésének kérdése is, ami az egész ország ügye kellene hogy legyen.

— Fontos volna továbbá a szakmai tudás jelenleg érezhető elégtelen társadalmi értékelésének javítása és ennek a törvényes, illetve más dokumentumokba való beépítése.

Hírt adott arról, hogy a Jugoszláv Gazdasági Kamara lépéseket tett a hazai számítógépipar fejlesztésének összehangolására, valamint arról is, hogy a szövetségi közigazgatási szervek információrendszerének 20 projektum készül, ami feltehetően javítani fogja ezen szervek munkájának hatékonyságát.

Lojze Skok, a Szövetségi Tájékoztatási Tanács elnöke kifejtette, hogy a társadalmi tájékoztatásnak hozzá kellene járulnia politikai rendszerünk további demokratizálásához. Hatékonyabb működésének azonban elengedhetetlen feltétele a társadalmi tájékoztatási rendszer elemeinek szabványosítása, az adatátviteli rendszerek és az adatbázisok fejlesztése és kiépítése.

Alapvetőnek tartja, hogy a Szövetségi Tájékoztatási Titkárságon korszerű informatikai tudással felvértezett szakemberek dolgozzanak.

Végül javasolt egy terminológiai változtatást is: Szerinte a tájékoztatási rendszer kifejezés nem tükrözi megfelelően a rendszer jellegét, ezért javasolta, hogy helyette a továbbiakban használjuk a társadalmi informatika kifejezést.

Velimir Srića hazánk egyik legfiatalabb egyetemi tanára folytatva a megkezdett terminológiai vitát, támogatta Lojze Skok javaslatát azzal érvelve, hogy ez az elnevezés kifejezi az információ fogadójának aktív szerepét. Kitért arra is, hogy a társadalmi informatikai rendszernek tükröznie kell hazánk társadalmi-gazdasági rendszerének specifikusságait. A továbbiakban az informatika és a hatalom kölcsönviszonyát taglalta. Az információk feletti monopólium szerinte ugyanolyan hatásos lehet az értéktöbblet elidegenítésénél, mint a termelőeszközök feletti tulajdon. Ilyen összefüggésben a bürokráciáról és technokráciáról megállapította, hogy létezésük legfontosabb eleme a döntések meghozatalához szükséges információk kisajátítása, ami lehetővé teszi e rétegek számára a tényleges döntéshozatal kisajátítását. Ezért mondja, hogy „az informatika térhódításának a társadalmi és gazdasági élet minden területén a legnagyobb eredménye az lesz, hogy megszűnik a döntéshozatal kisajátításának alapja. Ma, amikor csak a »fórumok és struktúrák« azaz a politikai és gazdasági hatalom (nem ritkán elidegenült) központjai rendelkeznek információrendszerekkel, öngazgatásról, mint társadalmi viszonyról valójában csak mint gyengén megvalósítható és megvalósított jelszóról beszélhetünk, egy folyamatról, amelynek ugyan létezik törvényes alapja, de amelynek cselekvési tere annyira beszűkült, hogy hatása alig érződik”. Szerinte ahhoz, hogy az öngazgatás jelszóból valóság legyen, két alapvető feltételnek kell teljesülnie: Az öngazgatás-

nak mint társadalmi viszonyoknak a gazdasági feltétele az, hogy az öngazgatók uralják a bővített újratermelés feltételeit, az informatika szempontjából pedig az, hogy a döntéshozatal megfelelő információkra támaszkodjon.

Társadalmi jelenünket elemezve kiemelte, hogy a piac és a terv interakciója az informatika alkalmazásának ilyen alacsony szintjén szinte megvalósíthatatlan. Az információrendszerek fejletlensége és a küldöttbázis megalapozatlan döntéshozatala azt eredményezi, hogy a szabad munkacsere jelenlegi mechanizmusa megtartotta az előző „költségvetési” rendszer minden elferdülését, azzal, hogy azokhoz még hozzájárul a működés költségessége és a még több elidegenült hatalmi központ kialakulása.

Végezetül kifejtette, hogy az informatikának sokkal jelentősebb szerepet kell a továbbiakban betöltenie hazánk gazdasági fejlődésében, a gazdaságpolitika alig említett eszközéből e politika egyik fő céljává kell előlépnie.

Ivan Turk, a ljubljanoi Közgazdasági Kar tanára az ügyviteli információrendszerek gazdasági és szervezési aspektusait taglalta. Az adat-információ viszonyból fejtette ki a korszerű információrendszerek működésének alapelvét, mely szerint annak feladata az adatok feldolgozása mellett a döntések előkészítése is. Ebből az összefüggésből következik aztán az információrendszer gazdaságtanára vonatkozó alaptétel, mely szerint az információ értékét nem lehet az információrendszeren belül meghatározni. Az információrendszer gazdasági értékelését tehát nem lehet a működési költségek vizsgálatára redukálni, továbbá nem szabad abból a feltételezésből kiindulni, hogy az információrendszer „alapanyagát” képező adatok teljesen ingyenesek.

Előadásának második részében a számítógépen alapuló információrendszerekben dolgozó szakemberek szakmai etikáját tárgyaló, az előadó által összeállított és a ljubljanoi közgazdászok egyesülete által hivatalosan is támogatott kódexét ismertette. E kódex célkitűzése, hogy:

- a) megvilágítsa az ezen a területen dolgozó szakemberek feladatát,
- b) meghatározza a szakemberek kötelezettségeit, amit az egyes öngazgatói okmányoknak is tükrözniük kellene,
- c) kifejlessze a szakemberekben a professzionális hovatartozás tudatát és a szakmai önérzetet.

A normatívák inflációjától szenvedő társadalmunkban feleslegesnek tűnhet egy ilyen dokumentum kidolgozása, de a fejletlen gyakorlat számára nagyon is szükséges az elméleti eredmények közérthető operacionálizálása, ugyanakkor ez a kódex azt is jelzi, hogy ismét erősödik a szakmai szervezetek jelentősége.

Stefan Kajzer és Ferdinand Marn előadásukban az információrendszerek szervezését mint az ügyviteli rendszerek szervezésének részét definiálta. A jelenlegi gyakorlat abból a feltevésből indul ki, hogy az információrendszer az ügyviteli rendszer alrendszere, mégpedig azon, vi-

szonylag elkülönült része, amely információkat állít elő az ügyviteli rendszer és annak környezete számára.

A szerzők szerint az információrendszer fenti definíciójában rejlik az a megállapítás, miszerint a korszerű ügyviteli rendszerek alapvető problémája, hogy nem rendelkeznek korszerű információrendszerrel.

Az információ problémája a fenti alapon nem is oldható meg, ezért szükséges a problémát újra fogalmazni.

Az ügyviteli rendszerek szervezési elmélete a rendszereket három alrendszerre tagolja:

- termelési alaprendszerre,
- vezetési alrendszerre,
- az információ alrendszerére.

Ez a nézet azonban nem ad elfogadható eredményeket, ugyanis optimalizálja mindhárom alrendszert, de a lokális optimumok összege a szinergia elmaradása folytán nem adja meg a rendszer optimumát. Bebizonyosodott továbbá az is, hogy az egyes alrendszerek nem teljesen függetlenek egymástól, hanem elemezhetők az egymás közti metszetek is.

1) A termelési és az információ folyamatainak metszetében az anyagi történéseknek adatokra való kivetítése található.

2) A vezetés és az információ folyamatainak metszetében található az információnak mint címzett üzenetnek az előállítása.

3) A vezetési és az anyagi folyamatok metszetében találjuk a döntéseknek az anyagi folyamatokra történő ráhatását.

4) Mindhárom folyamat metszete képezi az ügyviteli rendszernek mint egésznek szervezési alapját.

A fenti tények birtokában a szerzők arra a megállapításra jutottak, hogy „az információrendszerek szervezése nem az ügyviteli rendszer egyik alrendszerének megszervezését jelenti, hanem az egész ügyviteli rendszernek az információ szempontjából való szervezését, miközben az informatikai szempont nem szigetelődhet el az anyagi és a vezetési folyamatoktól”.

Az ügyviteli rendszer folyamatként való értelmezését az ún. fuzzy rendszerek elmélete segítségével is bizonyítani lehet.

Az ügyviteli információrendszerek szervezésének menete a fentiek alapján a következő lenne:

1. az alaprendszer — termelési rendszer definiálása,
2. az alaprendszer elemzése a vezetés szempontjából, azaz a vezetői döntések áttekintése,
3. a vezetési folyamat szintézise, azaz a döntési folyamat és a döntéshozók meghatározása,
4. a vezetési folyamat információszükségletének elemzése, azaz a valós információszükséglet minőségi, mennyiségi idő- és térbeli elemzése,
5. az információfolyamat szintézise, azaz azon adatfeldolgozás meghatározása, amely lehetővé teszi a szükséges információk előállítását,

6. az információfolyamat elemzése az alaprendszer vonatkozásában, azaz annak felmérése, hogy a begyűjtött adatok megfelelően visszatükrözik-e az alaprendszert.

A felsorolt szakaszok esetében természetesen figyelembe kell venni a rendszert körülvevő környezetet is.

Az információrendszerek és a számítógépes adatfeldolgozás gazdasági kérdései álltak Jože Goričar, a Kranji Munkaszervezési Egyetem tanára előadásának központjában. Az információrendszeren belül az adatfeldolgozást megkülönböztette az információk előállításától. Az adatfeldolgozást tovább bontotta a feldolgozás előkészítésére, magára a feldolgozásra és az adatok tárolására. Mindezek a műveletek eredményei viszonylag könnyen számszerűsíthetők, s költségeik is jól követhetők. Az adatfeldolgozás gazdasági értékelése azonban az információrendszer belső mutatója, melynek segítségével felmérhető az információrendszer hatékonysága, de semmit sem árul el az információrendszer eredményességéről. A probléma úgy is fogalmazható, hogy hatékonyan működni annyit tesz, mint jó módszerrel működni. Ezzel ellentétben eredményesen működni annyit tesz, mint a megfelelő, célszerű dolgokat csinálni. A hatékonyságot tehát belülről is meg lehet ítélni, az eredményességet azonban csak a külső környezet függvényében, a gazdasági szervezet egésze szempontjából. Az információrendszer eredményessége azt mutatja, hogy az információrendszer mennyiben járult hozzá a gazdasági szervezet fejlődéséhez, a gyártás, illetve a szolgáltatások mennyiségének, minőségének javulásához, a piacon elfoglalt hely javításához, a pénzügyi eredményességhez. Az információrendszer eredményességét tehát csak a döntési rendszer eredményességével együtt, a szervezet céljainak figyelembevételével lehet mérni. Tekintve az információrendszernek a gazdasági szervezet fejlődésében betöltött döntő szerepét és az információrendszer jelentős költségigényét, a jövőben az információrendszerekbe — felszerelésbe, szervezési megoldásokba és programokba — való beruházásokról kellene beszélni, a gazdasági effektusokat pedig a beruházásokra alkalmazott kritériumokkal értékelni.

Egy, hazai viszonylatban még alig érintett problémával, az adatbázisok gazdaságtanával foglalkoztak közös munkájukban Janez Grad és Džordž Krstić, a ljubljanaei egyetem, illetve az Iskra munkatársa. A hagyományos adatfeldolgozás hátrányaival (az adatok ellenőrizetlen redundanciája, az adatok inkonzisztenciája, a rugalmasság hiánya, a szabványosítási problémák, a válaszidő hosszúsága) szemben kiemelték az adatbázisok előnyeit: a logikai és fizikai szervezet függetlenségét, az adatok integritását, a válaszidő rövidülését, az adatnak mint specifikus erőforrásnak a jobb kihasználását.

Az adatbázisok gazdasági előnyei a közepes és a nagy integrált információrendszereknél jelentkeznek, vagyis azokon a helyeken, ahol egy gondosan felállított adatbázis sok felhasználói programot tud kiszolgálni. Köztudott, hogy az adatbázis kiépítésének nagy a költségigénye,

ellenben a költségek az adatbázis használata során végül is alacsonyab-
bak lesznek, mint az adatbázis nélküli fejlesztés költségei. Ezért ma a
kérdés már nem abban a formában vetődik fel, vajon kell-e adatbázis
vagy sem, hanem hogy mikor kiépíteni az adatbázist. Az adatbázison
alapuló rendszerfejlesztés előnyei a negyedik generációs számítógépek
elterjedésével még inkább kifejezésre jutnak majd. Hogy ezt ki is tud-
juk használni, ahhoz az szükséges, hogy felismerjük az adatok erőfor-
rás jellegét és a munkaszervezet többi erőforrásához hasonlóan gondoz-
zuk azokat.

Az elméleti jellegű előadások után három gyakorlati jellegű előadás
következett. Petar Pajkić a belgrádi Genex számítóközpontjának mun-
katársa a tervezési módszerekkel foglalkozott. Az előadó a Genexben
alkalmazott az IBM által kifejlesztett BSP módszer alkalmazásának ta-
pasztalatairól számolt be. A sikeres tervezés egyik legfontosabb mozza-
natát abban látta, hogy a felhasználók legszélesebb körét aktívan be-
kapcsolták a tervezésbe. Ezzel elérték, hogy a felhasználókat motivál-
ták a projektum sikeres elkészítésére, másrészt az információrendszer
fejlesztésének stratégiai döntéseit kivették a számítóközpont hatásköré-
ből.

A mindenre kiterjedő dokumentáció és szabványosítás közérthetővé
és egyúttal mérhetővé tette az elvégzett tervezési munkákat. Az adatok
erőforrás jellegének kiemelése és az ebből eredő modellezése alapján az
adatokról való gondoskodást a számítóközponttól független szerv veszi
át, ami az adatok eredményesebb kihasználását eredményezi. Végül,
gazdasági szempontból az alkalmazott módszer legfontosabb jellemzője,
hogy csökkenti a tervezés sikerének kockázatát.

Az információrendszerek hosszú távú tervezésével foglalkozott Mar-
ko Šilj, a zenicai Vasművek számítóközpontjának munkatársa. A hosszú
távú tervnek a feladata, hogy áttekintse a számítógéppel rendelkező
munkaszervezet információrendszerének feladatait, eszközigényét és szer-
vezési feltételeit. Az előadó szerint ez a terv képezi a munkaszervezet
számítógépesítésének alapját, tekintve, hogy a terv a gondosan feltér-
képezett információigényekre épül. A gyakorlat bizonyítja, hogy a terv
elkészítéséhez 6—8 hónap szükséges megfelelő káderösszetételű terve-
zőcsoport mellett.

Borivoje Milovanović, a jugoszláviai számítógép-felhasználók együtt-
működésének formáiról beszélt. A számítógép hőskorában, amikor még
csak 25—30 számítógép volt az országban, a felhasználók nagyon szo-
ros együttműködést alakítottak ki, megalakult a számítógép-felhaszná-
lók koordinációs bizottsága, amely közös szakfolyóiratot is kiadott. A
koordinációs bizottság határozata értelmében 1970-ben megalakul a szá-
mítógép-felhasználók jugoszláviai egyesülete, ezen belül pedig a szak-
csoportok az egyes számítógépfajták körül. Ez az átalakulási folyamat
azonban nem hoz minőségi változást, a szakcsoportok munkája lanyhul,
előtérbe kerülnek a külföldi gyártóvállalattal való kapcsolatok. Csak

az utóbbi időben történtek ismét erőfeszítések, hogy a számítógép-felhasználók együttműködését tartalmasabbá tegyék. Ezen erőfeszítések fő célja, hogy:

- elősegítsék az együttműködés szervezett formáinak kialakítását,
- előadásokat, tanácskozásokat szervezzenek az adatbázis, osztott adatfeldolgozás, teleprocessing, software-fejlesztés témaköréből,
- áttekintő katalógust készítsenek: a működő számítógépekről, a működő programrendszerekről.

A tanácskozás második napján a társadalmi tájékoztatási rendszer információszolgálatának — a Statisztikai Hivatal, a Társadalmi Könyvtelési Szolgálat és a Jugoszláv Nemzeti Bank által koordinált külgazdasági kapcsolatok információrendszerei kerültek bemutatásra. Az országos érdekű statisztikai kutatások programját Milosav Živković, a Szövetségi Statisztikai Intézet képviselője ismertette. Elmondta, hogy a következő ötéves tervidőszakban mintegy 400 projektumot dolgoz fel a Statisztikai Hivatal. Ezeknél a projektumoknál újdonságnak számít, hogy módszertanilag jobban alkalmazkodnak a nemzetközileg elfogadott szabványokhoz, előírásokhoz. Másrészt érvényesül az a törekvés, hogy a társultmunka-szervezetek számára operatív információkat szolgáltatson, és ezáltal megszűnik majd a jelenleg uralkodó állapot, miszerint a statisztikai egységek — a társultmunka-szervezetek — kizárólag mint adatszolgáltatók jelentkeznek a Statisztikai Hivatallal szemben.

Tomaz Banovez, a Szlovéniai Statisztikai Intézet munkatársa a közös regiszterekről mint multifunkcionális adatbázisokról és a társadalmi információrendszer adatai racionalizálásának és integrálásának eszközéről beszélt. A jelenlegi helyzetet szerinte a következő problémák jellemzik:

- Még mindig nem tudjuk, hogyan állapítsuk meg az adatok társadalmi jellegét és azt, hogy melyik adatok bírnak jelentőséggel a társadalmi tájékoztatási rendszer szempontjából.

- A társadalmi információrendszer alanyai információrendszereinek puszta összege nem azonos a társadalmi információrendszerrel.

- Az adatbázis kiépítésének szabályait nem tisztelik, ebből eredően nem létezik egyetlen hivatalosan is elismert országos szintű adatbázis.

- Késés mutatkozik az információrendszer alapentitásainak azonosításában.

- Az információszükségletek tervezése és kielégítési módja rendszerint kimarad a társadalmi és más tervekből.

- Hiányoznak az egységes klasszifikációk és nómenklatúrák.

- Külön problémát jelent a szabványok hiánya.

- A statisztikai kutatások jelenlegi módszerei viszonylag jól megfelelnek a stratégiai, illetve a taktikai döntéshozatalnak, ugyanakkor az operatív döntéshozatal információs alapját, amely az egész lánc legrészletesebb és legdrágább eleme, állandóan adaptálni kell az adatok vertikális integrációjánál. Megoldásként, figyelembe véve a lehetőségeket, az

adatbázisok vertikális, illetve horizontális összekapcsolását, illetve az ún. primáris operatív jellegű evidenciák és a statisztikai adatgyűjtemények összekapcsolását javasolja. Ehhez meg kell teremteni az előfeltételeket, amelyek egyrészt az adatbázisok kialakításának technikai-módszertani egységesítésén, másrészt az egységes azonosítási módszerek, regiszterek és evidenciák kialakításán alapulnak.

A Társadalmi Könyvviteli Szolgálat (TKSZ) témával kapcsolatos feladatairól Momir Stefanović, a TKSZ szarajevói központjának munkatársa beszélt. Bevezetőjében a jelenlegi állapotot úgy jellemezte, hogy a TKSZ gazdag adatokban, de szegény információkban. Ez egyrészt azért van, mert a TKSZ az állami szervek információszükségeit helyezi előtérbe. Így a társult munka információszükségei csak részben kapnak megfelelő támogatást a TKSZ részéről. A TKSZ belátva a helyzet tarthatatlanságát 1983-ban egy felmérést végzett, amelynek alapján pontosították a társultmunka-szervezetek információszükségletét:

— Összehasonlító adatok biztosítása, megfelelő, az adott tartalmat jobban tükröző mutatók alkalmazásával.

— Információk biztosítása a nagy-, illetve tartós veszteséggel működő társultmunka-szervezetek részére.

— A tervek előkészítéséhez, összehangolásához és megvalósulásuk kíséréséhez szükséges mutatók közzétele.

— A beruházók számára az azonos, illetve hasonló jellegű beruházásokról való tájékoztató elkészítése.

— Az üzleti partnerek pénzügyi helyzetéről való információk biztosítása.

— A telekommunikációs pénzáttalási rendszer bevezetése után a folyószámlák állásáról való információk gyorsabb elkészítése és az érdekeltek féllel való közzétele.

Hogy mindezeket a feladatokat a TKSZ elláthassa, szükséges, hogy

— felülvizsgálják a jelenlegi statisztikai kutatásokat, elsősorban tartalmi szempontból, a felesleg vagy többszörösen gyűjtött adatok kiiktatása céljából,

— a makro-ökonómiai kategóriákat más információs szolgálatokkal egységesen határozzák meg,

— a névleges, valós és természetes mértékegységben kifejtett mutatókat összehangolják,

— az információk továbbításának módját racionalizálják, ugyanakkor lehetővé tegyék az információk mindenki számára való elérhetőségét.

A külgazdasági kapcsolatok információrendszeréről Maliq Ymeri vezetésével egy munkacsoport adott átfogó jelentést. Alapvető problémaként, hasonlóan a többi előadóhoz, a megfelelő információs bázis, a közös és egységes mutatók, a környezetről szóló információk hiányát jelezte meg. A nemzetközileg elfogadott mutatókat és adatokat itt sem

használják következetesen, ami komoly kommunikációs problémát jelent a világgal való információ-kapcsolatban.

A helyzet orvoslására egy projektum készül, amelynek meg kell oldania az:

- általános és egységes adatbázis kialakítását mint a külgazdasági kapcsolatok információrendszerének egységes alapját,
- a nemzeti bankok munkájának számítógépesítését,
- a tájékoztatási rendszer funkcionálását,
- az ügyviteli és a nemzeti bankok információrendszereinek összehangolását.

Az információrendszer szabványosítási problémáit egy kerekasztal-beszélgetés keretében vitatták meg a résztvevők.

Maks Vreća, a Ljubljanei Bank munkatársa vitaindítójában néhány fontos tényre hívta fel a figyelmet:

— Jugoszlávia nem kapcsolódott be kellőképpen a nemzetközi szabványügyi szervezetekbe.

— Hazánkban a nemzetközi áruforgalomban az eladott áru árának mintegy 10%-át az adminisztratív munkák és dokumentumok emésztik fel, ugyanakkor a nemzetközi szabványok alkalmazásával ez ennek felére volna csökkenthető.

— A nemzetközi szabványok átültetése ugyanazzal a lassú eljárással történik, mint a nemzeti forrásszabványok kidolgozása.

— A szabványosítás gazdasági előnyei szemmel láthatók, mégis nagyon alacsonyak a szabványosításra fordított eszközök.

— Nincs megfelelő motiváció sem a szabványosítás előmozdítására.

— Jugoszláviában jelenleg mintegy 50, az információrendszerekre vonatkozó szabvány létezik az ISO-nál bejegyzett 200-zal szemben, és elsősorban a legfontosabb módszertani szabványok hiányoznak.

A vitában elhangzott, hogy a végsőkéig felelőtlen a társadalom hozzáállása a szabványosításhoz. A szövetségi Szabványügyi Hivatalnak az alapvető feltételei hiányoznak a munkához. A szabványok elkészítése a társultmunka-szervezetek jóindulatára és aktív közreműködésére van hagyatva, ami képtelen biztosítani a megfelelő hatékonyságot.

A résztvevők megállapították, döntő jelentőségű lenne a módszertani szabványosítás, mert csak így lehetne biztosítani az információrendszerek egymás közti kommunikációját. Különösen fontos lenne az adatok szabványosítása.

A szabványosítás felgyorsítása érdekében szükséges volna a nemzetközi szabványok gyorsabb átvétele.

A társadalmi informatikai rendszerben a föderáció tájékoztatási szolgálatainak az eddiginél sokkal aktívabb és összehangoltabb szerepet kell játszaniuk a szabványosításban.

Külön figyelmet kell szentelni az egységes terméknómenklatúra gyorsabb bevezetésének.

Végül legszögezték, hogy a szabványosítás a technológiai infrastruk-

túra legfontosabb eleme, s a nemzetközi munkamegosztásba való bekapcsolódás alapfeltétele.

A tanácskozás utolsó napján az információrendszerek és adatok védelmének jogi, technikai és filozófiai kérdései kerültek előtérbe.

Borislav Milić, a Ljubljanaei Jogi Fakultás tanára az új információtechnológiák szerzői jog körébe tartozó problémával foglalkozott. Az előadó szerint az információs technikák elemeinek szerzői jogi rendezésében nagy tarkaság uralkodik az egyes nemzetek jogalkotásában. Tekintve azonban, hogy ez az ágazat szoros nemzetközi együttműködés keretében fejlődik, az ENSZ szakosított szervezetei, az UNESCO, a WIPO, valamint kormányközi bizottságok kidolgoztak egy javaslatot, amit a nemzeti jogalkotók fel tudnak használni a törvényhozásban.

A javaslat szerint a szerzői jogvédelem tárgyát ebben az esetben:

- a szerzői jogvédelem alá eső művek számítógépen való tárolása,
- az adatgyűjtemények,
- a bibliográfiai mutatók,
- a tezaurus,
- az adatbázis,
- a software termékek képezik.

A legizgalmasabb kérdés ezeken belül a software jogi védelme. Egyes országok jogrendszere pozitív jogszabályokkal rendezi a software termékeket. Ezzel szemben sok országban, köztük hazánkban a software termékeket az irodalom, tudomány és művészetek termékeivel egyenlítik ki. Az elsődleges koncepció az volt, hogy a software termékeket a szabadalmi jog alá sorolják be, de ebben az esetben az egyes matematikai vagy fizikai képletek is hasonló jogvédelem alá esnének. Ezért külön törvényes védelmet igényelnek ezek a termékek. Erre vonatkozóan hazánkban még csak a kezdeti lépéseket tették meg, de remélhetőleg gyorsan rendeződik majd ez a kérdés.

France Bucar, a Ljubljanaei Jogi Fakultás nyugalmazott tanára az egyéniség védelméről beszélt. Az alapvető kérdés szerinte az, hogyan egyeztethető össze az egyén szabadsága és a mai társadalomirányítási elméletek alapját képező szcientista felfogás, vagyis az a nézet, hogy az egyéniséget az irányítás objektumává lehet és kell tenni. Kifejtette, hogy a problémát jelenleg a legtöbb társadalomban az egyéniség kárára oldják meg, és ez alól nem kivétel a szocialista társadalom sem. Végezetül megjegyezte, hogy hazánk lemaradása nem annyira az információk terén jut kifejezésre, mint inkább a társadalomszemléletben.

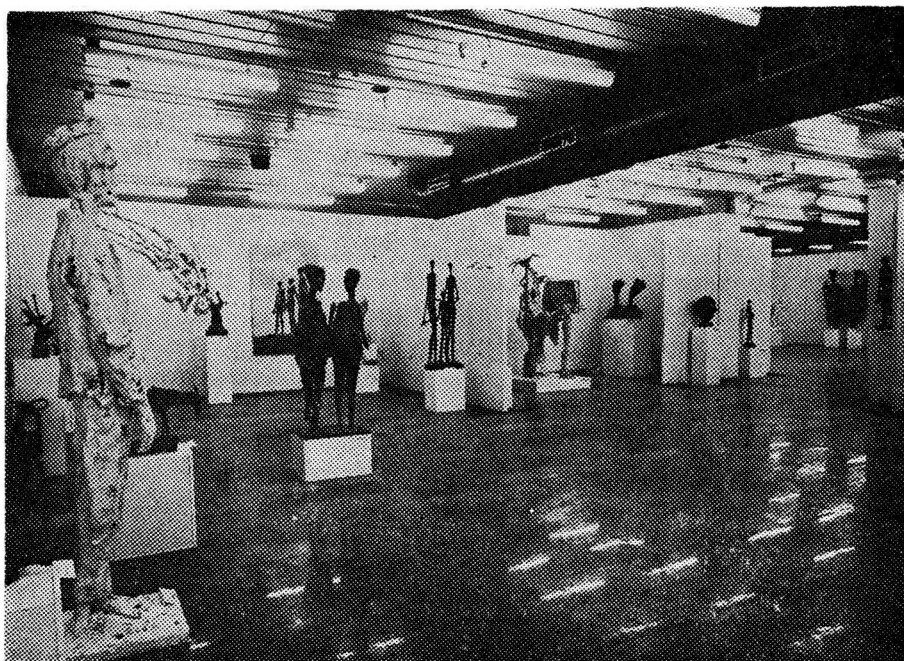
Az információrendszerek biztonságának kérdésével foglalkozott Milan Zaklan, a Szövetségi Honvédelmi Titkárság munkatársa. Az információrendszereket fenyegető veszélyek és az ellenük való védekezés ismertetése mellett egy érdekes élményéről számolt be. Ez évben Cannesban rendeztek egy nemzetközi tanácskozást a számítógépes információrendszerek biztonsági kérdéseiről. Ezen a kiállításon mutatták be azt a módszert, amellyel valamely számítógépben lezajló folyamatokat 400

yard távolságról, nagyteljesítményű rádióvevő segítségével rögzíteni, majd egy másik számítógépen szimulálni tudják. Ezzel a módszerrel a titkos adatokhoz is hozzá lehet jutni. A módszer elleni védekezés ún. Faraday-ketrec segítségével történhet.

A tanácskozás utolsó témájaként az információrobbanás hozta veszélyekről tárgyaltak a résztvevők. Vitaindítót Franc Križaj, a Ljubljani Bank munkatársa mondott.

Az informatika egyrészt rendkívül termelékeny eszköz, de ugyanakkor felhasználási módjától függ, hogy az emberiség sorsának jobbra fordulását vagy pusztulását szolgálja-e majd. A veszélyek sokrétűsége, a fegyverkezésben betöltött kulcsszerep, az egyéni szabadság, a magánélet sérthetetlenségének megszegése, a gazdasági imperializmus új formáinak kialakulása — mind arra figyelmeztetnek, nem szabad kritikátlanul fogadni az informatika jövőbeli szerepéről szóló jövendöléseket.

Egészében véve a tanácskozás munkáját sikeresnek mondhatjuk, amit bizonyít a tanácskozás végén lebonyolított körkérdés eredménye is. A résztvevők megismenkedhettek az egyes kérdéskörök legújabb elméleti eredményeivel, míg az előadásokat követő igen tartalmas vitában a mindennapi gyakorlat problémái is felszínre kerültek.

Részlet az 1985-ös decemberi tárlatról